

GS 16-09

Generale Synode november 2016

Voortgang van de ethische bezinning

Op verzoek van het moderamen voerde het Expertisecentrum een evaluatie uit naar de 'ethische bezinningen' zoals die in de afgelopen jaren door de generale synode aan de kerk zijn aangeboden. Doel van de evaluatie was na te gaan of de reeks aan zijn doel heeft beantwoord en of er voor een eventueel vervolg verbeteringen nodig zijn.

1. Visiedocument 'De hartslag van het leven'

De generale synode heeft in het visiedocument 'De hartslag van het leven' bij thema 3 uitgesproken (blz. 40):

Kerk als alternatieve samenleving: ethiek

De kerk is oefenplaats voor een leven als volgelingen van Jezus. Het verhaal van het evangelie leidt tot een leefwijze die daarbij hoort. De verkondiging van het Woord en het lezen van de Bijbel geven oriëntatie in de chaotische tijd waarin we leven. Dat verdient volop aandacht. Het gaat niet alleen om binnenkerkelijk gebruik. De Bijbel is als een vlam die licht verspreidt op ethisch gebied. Niet als een pasklaar antwoord op alle vragen. Alsof er een pasklaar antwoord is en alsof christenen onderling altijd op dezelfde ethiek uitkomen. Wel helpt het evangelie de armzaligheid van afgoden van de tijd te doorzien. De alom aanwezige ideologie van de maakbare samenleving en het maakbare leven heeft afgodische trekken. Daar staat een leven tegenover dat weet heeft van de Schepper, het leven als gave en waarin de kunst van overgave wordt beoefend. Samen met partners kunnen we materiaal ontwikkelen waarin we, voor diverse levensterreinen, de vrucht verbeelden van het luisteren naar het Woord.

2. Project: 'Het verhaal en de moraal'

Op basis van het visiedocument is met Kerk en Wereld een project ontwikkeld met de titel: "Het verhaal en de moraal. Ethische bezinning, in kritische bezinning op de ideologie van de maakbaarheid, en in dankbaarheid voor de gaven van het leven en de gemeenschap." Het project heeft een looptijd van drie jaar en er verschijnt jaarlijks een brochure in een reeks die langer zal doorlopen dan deze drie jaar onder de titel: "Handreiking voor bezinning en gesprek van de Protestantse Kerk in Nederland".

De bedoeling is dat de synode het onderwerp aan de hand van de brochure bespreekt en dat de brochure daarna ter beschikking wordt gesteld aan de gemeenten voor gesprek. In het project zijn de volgende 'Beoogde resultaten en producten' geformuleerd:

- Aandacht voor de relatie tussen geloof en ethiek binnen de kerk en op plaatselijke vlak.
- Jaarlijks een inspirerende synodebijeenkomst over een maatschappelijk relevant onderwerp met uitstraling naar de landelijke pers.
- Jaarlijks een publicatie over de dilemma's rond een ethische vraag in het licht van de christelijke traditie, resulterend in een serie "denkschriften" over ethische vragen in het licht van de christelijke traditie.

- Een stimulans voor de bezinning over de relatie tussen ethiek en geloof op plaatselijk vlak. De handreiking zal worden aangekondigd in het februari-nummer van Kerkinformatie. De tekst is als pdf-bestand te downloaden van de website van de Protestantse Kerk en is daarnaast op bestelling leverbaar in drukvorm.
- Een bijdrage aan het publieke debat over sociaal-ethische vragen. De synode onderstreept het belang van de kerkelijke bijdrage aan het maatschappelijke debat en drong er bij het moderamen op aan dat de handreiking zal worden toegezonden aan politieke partijen, organisaties van werkgevers en werknemers en andere maatschappelijke organisaties.

Achtereenvolgens verschenen de volgende brochures:

1) Wij en ons werk – Dienstbaar in Gods wereld (2012)

Een handreiking voor bezinning en gesprek van de Protestantse Kerk in Nederland.

De handreiking is in samenspraak met vele anderen geschreven door dr. Arjan Plaisier en dr. Harm Dane. Afgesloten met gespreksvragen bij elk van de inhoudelijke hoofdstukken.

2) Familie als gegeven – Leven in een web van relaties (2013)

Een handreiking voor bezinning, gesprek en oefening van de Protestantse Kerk in Nederland

Deze handreiking is in samenspraak met anderen geschreven door dr. Petruschka Schaafsma, docent ethiek aan de Protestantse Theologische Universiteit. Met gespreksvragen en oefeningen bij elk van de hoofdstukken.

3) Wij en ons lichaam (2015)

Een handreiking voor bezinning, gesprek en oefening van de Protestantse Kerk in Nederland.

De brochure is geschreven door dr. Wessel ten Boom en er zijn drie bijdragen met een specifieke invalshoek aan toegevoegd van andere auteurs. Er is een voorwoord van dr. Arjan Plaisier. Een eerste concept is besproken in de generale synode in november 2014 en daarna is de opzet gewijzigd. De vormgeving is anders dan van de eerste en tweede handreiking en er zijn geen gespreksvragen toegevoegd.

Het project (de uitgave van de eerste drie brochures) is in 2015 door Kerk en Wereld geëvalueerd en afgesloten. In de evaluatie is het eerste concept van de derde brochure meegenomen maar niet de definitieve uitgave. De evaluatie in het eindverslag van Kerk en Wereld wees uit dat zowel kwalitatief als kwantitatief de beoogde resultaten niet zijn gehaald. In het eindverslag van het project met Kerk en Wereld is daarover als volgt gerapporteerd:

Kwantitatieve evaluatie

Doelstelling: Het project is een succes als van elke brochure 1000 exemplaren worden afgenomen voor plaatselijke gebruik. De tussenresultaten zijn als volgt:

- Brochure "Wij en ons werk" is 138 keer gedownload en 258 keer verkocht = 396ex.
- Brochure "Familie als gegeven" is 117 keer gedownload en 169 keer verkocht = 286ex.
- De brochure "Wij en ons lichaam" (werktitel) verschijnt naar verwachting in mei/juni 2015.

Met de afdeling Communicatie & Fondsenwerving is afgesproken dat de drie brochures daarna gezamenlijk (opnieuw) aan de predikanten en/of kerkenraden worden aangeboden en daarna ook met hen worden geëvalueerd. Op basis van die evaluatie bepaalt het moderamen hoe verder vorm gegeven zal worden aan de reeks ethische bezinning.

Kwalitatieve evaluatie

Doelstelling: Het project is een succes als in het publieke debat uit de denkschriften geciteerd wordt als een relevante bron voor een bijdrage aan dat publieke debat.

Resultaat: Rond de synodebesprekingen is dit zeker gebeurd (in kerkelijke pers); we hebben geen beeld van overige vermeldingen.

3. Evaluatie, naar de stand van zaken eind augustus 2016

3.1 Kwantitatieve doelstellingen

De brochure 'Wij en ons werk' is 268 keer gedownload en 279 keer verkocht

De brochure 'Familie als gegeven' is 490 keer gedownload en 184 keer verkocht.

De brochure 'Wij en ons lichaam' is 502 keer gedownload en 137 keer verkocht.

De brochure 'Wij en ons lichaam' is niet aan de kerkenraden maar aan de werkgemeenschappen van predikanten aangeboden. De generale synode achtte de brochure niet geschikt als gespreksmateriaal voor de gemeenten.

Downloads worden pas sinds 1 maart 2014 gemeten. Die cijfers zijn dus van 1 maart 2014 tot en met 1 september 2016.

Als we de gegevens van de verkoop nader bestuderen is het volgende te zeggen:

	verkoop balie	bestellingen 1 of 2 expl.	bestellingen 4 of meer expl.	<i>Totaal bestellingen</i>	Downloads	totaal
werk	30 x	56 x	10 x	<i>279</i>	268	547
familie	30 x	65 x	8 x	<i>184</i>	490	674
lichaam	0 x	33 x	6 x	<i>137</i>	502	639

We veronderstellen dat bij bestellingen van vier of meer exemplaren een vorm van groepsgebesprek heeft plaatsgevonden over het thema aan de hand van de brochure. En dat dat niet het geval is bij bestellingen van één of twee exemplaren.

De brochures zijn als 'reeks van drie' niet opnieuw aan de kerkenraden en predikanten aangeboden, omdat – zoals gezegd – de synode voor de derde brochure de werkgemeenschappen van predikanten heeft aangewezen. Ook om die reden is er voor gekozen de toegezegde evaluatie onder kerkenraden en predikanten (nog) niet uit te voeren.

Alleen de eerste brochure, "Wij en ons werk" is conform de afspraken toegezonden aan politieke partijen, organisaties van werkgevers en werknemers en enkele andere maatschappelijke organisaties.

Op het moment van schrijven van deze evaluatie zijn in de webwinkel alleen de eerste en derde brochure nog verkrijgbaar. De brochures zijn wel te downloaden van de website van de Protestantse Kerk onder het tabblad 'Geestelijke vorming'. Bij de tweede brochure is er ook het aanbod van een cursus of gemeenteavond of inhoudelijke deel van een kerkenraadsdag:

“De gemeente als familie”. Van dit aanbod is één keer gebruik gemaakt (een gemeenteavond in Olst met 81 deelnemers).

3.2 *Kwalitatieve doelstellingen*

Bij de start van de brochure-reeks is als doelstelling geformuleerd dat de brochures een bron zouden moeten zijn voor discussies, gesprekken over de betreffende thema's in het maatschappelijk debat, onder verwijzing naar de gepubliceerde brochures. Of dat is gebeurd, is niet zo makkelijk na te gaan. De aandacht voor de brochure en /of het thema in de media heeft zich voor zover we kunnen nagaan beperkt tot de kerkelijke pers (Trouw, ND en Ref. dagblad) rond de synodegesprekken.

Mocht die doelstelling niettemin zijn bereikt, dan verwachten we ook (als neveneffect) twee dingen:

- Wordvoerders van de Protestantse Kerk (met name preses en scriba) zullen rond de betreffende thema's gevraagd zijn voor interviews en/of deelname aan gesprekken in het publieke domein.
- Wordvoerders van de Protestantse Kerk zullen ook zelf in bijdragen, spreekbeurten, eigen artikelen verwijzen naar de betreffende brochures of op zijn minst naar de betreffende thematieken.

Beide zijn echter niet aan de orde, voor zover wij kunnen nagaan:

- De persvoorlichter van de Protestantse Kerk (Marloes Nouwens) kan zich geen verzoeken om een interview rond de drie genoemde thema's herinneren.
- De Informatienota's van het moderamen over de periode april 2013 tot en met februari 2016 (voor zover beschikbaar op de website van de Protestantse Kerk) bevatten slechts één verwijzing naar de betreffende brochures of het gesprek in de synode over de betreffende thema's. Het gaat om een lezing van de scriba dr. Plaisier voor de Stichting Encour over “Wij en ons werk”, in november 2015.

4. Conclusies

Met het project "Het verhaal en de moraal" zijn onvoldoende de beoogde doelstellingen en resultaten bereikt. We constateren allereerst dat de verkoop en afname van de brochures onder de door Kerk en Wereld gestelde normen zijn gebleven, zodat we aannemen dat de brochures minder vaak tot gesprekken in gemeenten hebben geleid dan was beoogd. Daarnaast hebben de brochures en het gesprek erover in de generale synode niet of nauwelijks geleid tot debat in het publieke domein.

Daarvoor zijn – veronderstellende wijze – meerdere mogelijke redenen aan te geven:

- *De thema's zijn niet relevant en spreken de gemeenteleden niet aan.*
Reactie: het vermoeden is dat dit geen juiste veronderstelling is; over deze thema's wordt immers op verjaardagsfeestjes gesproken; de gemiddelde Nederlanders maakt zich druk om werk, familie en zijn/haar lijf.
- *De brochures zijn onvoldoende gepromoot en gecommuniceerd.*
Reactie: Dat lijkt niet het geval. Deze brochures zijn meer gepromoot dan andere uitgaven van de dienstenorganisatie.
- *De communicatieve kwaliteit van de brochures is niet zodanig dat ze uitnodigen tot gesprek.*
Reactie: De stellingname in de brochures is niet zodanig dat ze gezien kan worden als een prikkelende, krachtige en spraakmakende bijdrage aan het debat. Oorzaak zou kunnen zijn dat de brochures zijn geschreven en beoordeeld door theologen. Zij zijn

gewend aan een hoog abstractieniveau. Daarnaast is onvoldoende rekening gehouden met wie de doelgroepen van de brochure zijn.

5. Hoe verder?

Vanuit de visienota is er behoefte om een bijdrage te leveren aan de ethische bezinning op belangrijke maatschappelijke thema's. De afdeling communicatie door het moderamen voortaan vanaf het begin betrokken bij de keuze voor de thema's en de uitwerking (inhoud en vorm).

Er zijn door het moderamen inmiddels stappen gezet om het thema 'veiligheid' aan de orde te stellen. Dat was gepland voor de vergadering van de generale synode in november 2016, maar in het licht van bovenstaande evaluatie heeft het moderamen ervoor gekozen de bespreking van dat thema door te schuiven naar 2017.

Eerst – of misschien beter tegelijkertijd – is opnieuw nadere bezinning nodig op de vraag op welke wijze de generale synode op een spraakmakende manier een bijdrage kan leveren aan de ethische bezinning op belangrijke maatschappelijke thema's. De visienota 'De hartslag van het leven' blijft daarbij bepalend voor het beleid in de beleidsperiode 2016 -2020.
